

DE VERITATE,
Quatenus est,
FINIS LOGICES
DISSERTATIO PHILOSOPHICA.

Quam
Ex consensu Amplissimæ ad auram
Facultatis Philosophicæ,
Sub Præsidio
VIRI

ADMODUM REVERENDI Atq;
CLARISSIMI

Dn. Mag. JOHANNIS
HAARTMAN,

Philos. Theor. Professoris Ordinarii,
Nec non

Præpos. & Pastoris in Bemar
Amplissimi,

Publico bonorum examini

Ad diem D. V. 20 Maji A:O MDCCXXIV

In Auditorio Maximo ventilandam

Modeste exponit

Alumnus Regius

ISAACUS A. ROTHOVIIUS,

Sat. Finl.

ABOË, Exc. apud E. M. Flodström,
Reg. Acad. Typogr.

VIRO

PIETATE
FIDE
MERITIS

IN

DEUM,
REGEM,
PATRIAM,

MAXIME INCLITO,
REVERENDISSIMO IN CHRISTO
PAIRI AC DOMINO,
DOMINO

HERMANNNO
WITTE,

S:Æ THEOLOGIÆ DOCTORI
CONSUMMATISSIMO,
DIOECESEOS ABOENSIS EPI-
SCOPO

EMINENTISSIMO,
R:Æ Ibidem ACAD. PRO. CAN-
CELLARIO

MAGNIFICENTISSIMO,
VEN. CONSISTORII ECCLES.
PRÆSIDI

GRAVISSIMO,
MÆCENATI MAXIMO.

Reverendissime in Christo

Pater, Episcopo,

AC Pro . Cancellarie

Non fat, me videor, meumfe-

cisse officium, si non hoc specimen
qualecunque studiorum editurus, meam
in TE, Reverendissime in Christo Pa-
ter ac Episcopo, summam tester obser-
vantiam; huicque Patrocinium, qua
par est reverentia, quam in Veritatis
fortissimo felicissimoque Assertore ac
Vindice, quem in TE, Rev. in Chris-
to Pater & Episcopo, colimus atque
veneramur, quotquot veritatem ama-
mus. Ut enim Veritas veritatem amat,
ita a TE, Rev. in Christo Pater ac Epi-
scope, hanc dissertatiunculam de Veri-
tate

tate Logica, si non amatum, certe non
rejectionem icipio spero quam certissime; qui
pro TUA, Rev. in Christo Pater ac
Episcopo, Totiusque Familiae Nobilissi-
mae perpetua incolumitate, vota ad
DEum effundo calidissima; meque to-
tum, TUAE, Rev. in Christo Pater ac
Episcopo, committo tutelae; ad cineres
permanens

NOMINIS TUI,
REV. IN CHRISTO PATER,
EPISCOPE
AC PRO-CANCELLARIE

Culcor devotissimus

Isaacus Rothovius.

unt multi, qui

verbis multa polliceantur; pauciores, qui ita rem expediant, ut sua virtus verbis suis respondeat: Sapientiæ autem studiosus in id incumbat necesse est, ut verba rebus aptare queat; res verbis conveniant. Nam licet *veritatem in profundo esse demersam* cum Cicerone; vel *in obscuro latere involutam* cum Lactantio, sentiat: tantum tamen abest, ut animum abjiciat, si statim non assequatur, ut potius aciem mentis intendat, nec modum investigandi veri habeat; ratio quippe ita est comparata vitæ naturæque nostræ, quod jam pridem observavit Ambrosius,

A

ut

ut omnibus hominibus infit secundum naturam humanam verum investigare, quod deinde ad studium cognitionis & scientiæ trahit, & inquirendi infundis cupiditatem. Unde etiam magno atque excellenti ingenio viri, dicente Laëtantio, quum se doctrinæ penitus deditissent, quicquid laboris poterat impendi, contemptis omnibus & publicis & privatis actionibus, ad inquirendæ veritatis studium contulerunt; existimantes multo esse præclarius, humanarum divinarumque rerum investigare ac scire rationem, quam instruendis opibus, aut cumulandis honoribus inharere. Quis igitur mihi vitio vertat, si & ego amore veritatis flagrans, in inquirenda veritate Logica, veritatem ex alto, in quo involuta latet, ut ait Seneca, producere allaboravero. Veritate enim nil delectabilius, nil desiderabilius, nil laudabilius esse potest. *Faciatur in omnium ore veritas.* Etiam mendacissimi quique veritatis nomine

mine falsum palliare præsument.
 Veritatem autem attingere, eam-
 que defendere, non est nisi Lo-
 gicorum: Sic enim, Brute, existimo,
 verba jam Ciceronis facio mea
 ex libro qui dicitur Brutus p. m.
 316. juris Civilis magnum usum & a-
 pud Scaevolam & apud multos fuisse:
 artem in hoc uno scilicet Servio: quod
 nunquam effecisset ipsius juris scientia,
 (de aliis eadem est ratio) nisi eam
 præterea didicisset artem, quæ doceret
 rem universam tribuere in partes, la-
 tentem explicare definiendo, obscuram
 explanare interpretando, ambiguam
 primum videre, deinde distingvere,
 postremo habere regulam, quæ vera &
 falsa judicarentur, & quæ quibus pro-
 positis essent, quæque non essent conse-
 quentia. Regulam hanc esse Dia-
 lecticam s. Logicam, ipse Cicero in
 sequentibus indicat. Cujus finem
 esse veritatem affirmant Logici,
 tantum non universi; in modo au-
 tem non conveniunt. Ego quid

sententiam, si libere profitear, ignosce Lector Benevole. Fateor, idque lubentissime, rem esse arduam, publice pronunciare sententiam inter maximi nominis viros Philosophos, qui diversas de hoc argumento toverunt & scriptis evulgarunt sententias. Sed quoniam *in vera investigatione*, auctore Ambrosio, *illud decorum tenendum est, ut summo studio requiratur quid verum sit?* & jubente Platone, *audendum est verum dicere, praesertim de veritate loquenti*. Ego partium studio deposito, rem ipsam sine praëjudicii considerans, tales formavi conceptus, quales in sequentibus expressi sunt paragraphis; quas luci publicæ, loco Ipeciminis Academici consecrans, tuo L. B. candido submitto iudicio. Hoc unicum rogans, ut sepositis praëconceptis opinionibus, totum hoc quaecunque scriptum perlegas; deinde si in hoc argumento veri-

etatem assecutus sum, libere pronuncies. Subsistam autem in verbis Ciceronis, quæ habentur Lib. 2. §. 7. Quæst. Acad. Nos quoniam contra omnes (plures) dicere, qui scire sibi videntur solemus (ausi sumus) non possumus, quin alii a nobis dissentiant, recusare. Quamquam nostra quidem causa facilior est, qui verum invenire sine ulla contentione volumus: idque summa cura studioque conquirimus. Etsi enim omnis cognitio multis est obstructa difficultatibus, eaque est & in ipsis rebus obscuritas, & in judiciis nostris infirmitas, ut non sine causa & doctissimi & antiquissimi invenire se posse, quod cuperent, diffisi sint: tamen nec illi defecerunt, neque nos studium exquirendi defatigati relinquemus, neque nostræ disputationes quidquam aliud agunt, nisi ut in utramque partem dicendo eliciant & tanquam exprimant aliquid, quod aut verum sit, aut ad id quam proxime accedat. Ergo jam Deo Duce:

Non est opus proluxa explicatione vel deductione, quod intellectus humanus jam sit tenebris obfuscatus. Licet enim nullo Creatoris vitio deprehendamus nos huic malo esse subjectos; nec ex ratione cognoscamus, unde illud jam sit? Quod etiam observavit Excell. Put. in Opere suo de Jure Naturæ & Gentium alibique; nemo tamen est, qui non super hoc angatur. & quo ingeniosior est, tenebrisque illis expellendis majori incumbit studio; eo firmitus agnoscat, non Dei, sed vel suo vel alieno vitio illas esse contractas: hincque rationem ineundam, si quoqueat modo rursus homo disponi atque aptior reddi, ad percipiendas ac intelligendas res, quæ sibi obferuntur; exculpta itaque est disciplina, quæ in medendo hoc malo est occupata, Logicaque jam dicitur; cujus *finis* proprius est;

divi;

dirigere rationem sive intellectum, in quarumcunque rerum cognitione acquirenda atque investiganda; vel si cum acutissimo Danhaverio dicere mavis: *Veritas in actu*, ut loquuntur, *directivo*. Quod ut clarius elucescat, subjiciemus mox ab initio, necesse est, vulgatam veritatis divisionem, in *Ethicam*, *Metaphysicam* atq; *Logicam*.

§. 2.

E*thica veritas*, quæ etiam veritas sermonis, veritas in significando; item significativa, manifestativa, signi & signativa, a Scholasticis vocatur, *est conformitas signi externi* (utpote sermonis; gestuum atque factorum) *cum conceptu mentis*; & ex mente recentiorum accuratius in hoc philosophantium, in eo consistit, ut signa ac imprimis verba, commode animi nostri sensa repræsentent alteri, cui eadem intelligendi jus, quæque ut ipsi aperiamus, nobis obligatio perfecta

aut imperfecta incumbit ; idque eo fine, ut vel intellecto animi nostri sensu commodum aliquod adipiscatur, vel ne ubi diversum fuerit significatum, damno præter meritum multetur. Unde verax etiam antiquis est, *qui veritatem constanter eloquitur, ut decet, & fas est.* Veritati opponitur mendacium item simulatio & dissimulatio illicita. Adsis Hen: Ern: Seebachs introd: in Juris & Polit. atrium per viam Logices. Item Pufend: de Jure N: & G: & off: Hominis & Civis aliosque.

§. 3.

Veritas Metaphysica, quæ in rebus est, adeoque veritas rei, veritas entis, veritas transcendentalis, essentialis, item entitativa, in essendo, & objectiva, atque passiva audit a scholasticis; duobus modis explicari potest: *negative & positive.* Negative loquendo, populariter describitur; & ita veritas intert *negatio-*

sionem fictionis & apparentiae. Unde veritas erit essentia carens fictione; vel ens, quod non solum ita esse apparet. Quo sensu verum ens est illud, quod non est *Οανονέωας*, itemque quod non fingitur ita esse, sed secundum se omnino ita est, ut esse debet. Sic verus homo dicitur is, qui non est fictus homo, vel solum apparenter talis. Ita verum corpus, verus sanguis, verus Christianus, verus amicus. Unde Suarez Disp. 8. s. 7. n. 17. recte refert, veritatem hanc esse explicandam, per principia rei intrinseca, ut verus homo dicatur, qui essentialibus principis suis constat, in quo supra entitatem nihil additur, nisi negatio fictionis & apparentiae. Positive vero & accuratius loquendo dicit doctissimus Sebach: Veritatem Metaphysicam esse congruentiam rei cum sua idea archetypa, i. e. preconcepta imagine intellectus illius, ex quo habet esse rei, vel naturam rei debitam, quae enti-

tas dicitur. Huic sententiæ adstipulatur C. F. d' Abra de Raconis, in explicatione Organi Logici, de veritate transcendentali sic scribens: *Transcendentalis veritas est, quæ rebus omnibus competit quatenus entia sunt, & in quantum correspondent suis ideis seu exemplaribus, definiturq; conformitas rei cum suo exemplari; quo sensu dicimus Cælaris imaginem esse veram; quia ipsi suo exemplari & prototypo nim: Cæsari correspondet. & aurum pronuntiamus verum esse aurum, quod est conforme ideæ, quæ de auro existit in mente Dei.* Conformitas hæc pro diversitate entium est duplex, *univoca & analogica; univoca vel intrinseca* conformitas est in Deo, quæ ex omni parte rei est proportionata. Conformitas vero *analogica* locum habet in creaturis, & in imitatione seu similitudine consistit. Estque vel *potentialis s: aptitudinalis*, quæ tribuitur entibus in incunabulis

bulis causarum adhuc latentibus :
 vel *actualis*, quæ entibus actu exi-
 stentibus adscribitur. Prior com-
 petit rosæ tempore hyberno, po-
 sterior verno quando actu existit.
 Sed si acrius intendamus nervos
 ingenii, Rudrauffio assentiendum
 forte erit, qui veritatis Metaphy-
 sicæ rationem formalem esse docet:
*convenientiam vel participationem essen-
 tiæ enti inesse debitæ* ; vel ut clarius
 dicam : est congruentia rei cum
 sua sibi debita natura : *scu, cum
 res talis est qualis sua natura debita
 exigit, quicquid de ea intellectus judi-
 cat quem falli contingit* Danh. Ex.
 Term. 17. Vel ut dicit Dn. Welt-
 heim: *verum* ens quodlibet ens vo-
 catur, quia ea habet, quæ requi-
 runtur ad ens; sic verus homo di-
 citur Christus, quia ea habet, quæ
 ad constituendum hominem requi-
 runtur. Huic veritati Metaphysicæ
 opponitur *contradictorie*: falsitas Me-
 taphysica, ut est non ens h. e. non
 ve-

veritas; *privative* vero falsitas eadem, quatenus negat de una eademque re conformitatem rei cum sua natura; non universaliter quatenus enti ut sic convenit: sed particulariter in sua specie. Ita homini opponitur monstrum. *Populariter* autem opponitur veritati Metaphysicæ fictio & apparentia. Sed hæc veritas in *actu signato*, in quantum definitur quid sit, & quoduplex sit, ad primam pertinet Philosophiam, jamque sub nostrum non cadit discursum.

§. 4.

Logica veritas, quæ in mente existit, adeoque veritas mentis, veritas intellectiva, seu intellectualis & contemplativa; item veritas in cognoscendo & repræsentando dici solet, varie ab auctoribus definitur; ita tamen ut in re conveniant, licet in verbis sit discrepantia. Excellentissimus Doctor Calovius dicit, Logicam veritatem esse *congruentem*

entiam intellectus nostri cum objecto. Danhaver: harmoniam conceptus cum re. C. F. d' Abra: conformitatem conceptus s. orationis cum re ipsa. Thurronius: conformitatem intellectus vel sermonis cum rebus ipsis. Sebach: conformitatem mentis cum re considerata, seu rectitudinem actuum mentis: cum sc. potentia cognoscens seu intellectus rem intra se concipit idealiter, prout est in se, ut loquuntur recentiores. Vel quando ejus species, ut loquuntur veteriores, intelligibiles, conceptus & intellectiones ipsis rebus sunt conformes. Nullus enim homo in hac vita cognoscit per essentiam, quod solius Dei est proprium: sed (a) per species intelligibiles, quæ sunt principia formalia actuum intelligendi. (b) conceptus formales, qui intelligendi actus interne terminant, ipsos (c) actus intelligendi, & (d) habitus qui ex actibus gignuntur, & per crebras actiones promoventur, acquiruntur.

runtur, firmantur: unde etiam veritas cognitionis dicitur. Huic contradistinguitur *falsitas Logica*, quæ est difformitas mentis cum re considerata vel etiam consideranda, & omnes ambitu suo mentis humanæ debilitates, seu operationum illius imperfectiones, continet. Sebach. in introd. pag. 14.

§. 5.

IN ordine ad intellectum nostrum hæc veritas Logica est vel *apprehensiva*, qua res uti est nude apprehenditur & cognoscitur per primam mentis operationem; seu, cum aliquid apprehenditur simpliciter sicut est, absque ulla affirmatione vel negatione; ut cum homo apprehenditur seu concipitur ab intellectu, sicut se habet a parte rei, nihil de illo affirmando vel negando. Vel *comprehensiva seu complexa*, quando res seu terminos conjungimus aut comprehendimus per secundam mentis operationem, u-

num

num de altero affirmando vel negando: contingitque cum intellectus rei attribuit id, quod ipsi proprie debetur, negat vero, quod ei non comperit. v. g. homini quod sit rationalis, non irrationalis. Vel *deprehensiva seu judicativa* qua de concepta veritate iudicium ferimus, & quod vera sit (propositio sit affirmans vel negans) ex ratione data deprehendimus, probamus, atque demonstramus; caditque sub tertiam mentis operationem, quæ per *rationationem* (a) *inferentem* discurrendo (b) *explicantem* definiendo, dividendo, examinando & demonstrando, & (c) *ordinantem* cum res apte disponuntur, suas functiones peragit. Quæ plura a Logico requiruntur, ut scilicet conceptus suos simplici oratione explicare queat, aliorumque scripta intelligat, deque aliis censuram agere possit, secundo ad Logicam pertinent; & a veritate cogni-

cognitionis conceptuumque dependent, hancque semper præsupponunt. Veritas enim *primò* est in rebus ipsis: *secundo* in mente & cognitione, & denique in signis; vocibus aut literis. *In rebus ipsis* materialiter, radicaliter, & fundamentaliter. *In mente* formaliter, idealiter, conceptibiliter, & tanquam in imagine. *In vocibus & literis*, tanquam in signis externis, repræsentative, ut habet Scharf, Theor. Transc. p. 275.

§. 6.

Veritas quæ in mente est, *Finem* Logices proprium constituit. Eamque Logica pro scopo habet: non in actu exercito, quod est omnium disciplinarum; nec enim Logica agit de rebus, ut res sunt: sed *directivo* quatenus scil. certis ratiocinandi modis atque instrumentis tanquam mediis investigatur, & mens seu intellectus in rerum cognitione & veritatis investigatione ita
dirigi-

dirigitur, ut in omni materia, etiam subtilissima, eam eruere & in lucem producere possit. Esi enim in omnibus ceteris scientiis & disciplinis differitur, disputatur & verum cognoscitur; sola tamen Logica ipsa præcepta discernendi, disputandi & verum a falso discernendi (imo definiendi, dividendi, & quæ plura huc pertinent) tradit; sicut Hornejus quoque in Comp. Log. pag. 1. præclare loquitur. Ne a. *Principalis actio* confundatur cum *instrumentali*, idcirco Calovius in Met. Div. Cap. V. pag. 339. monet (a) distinguendum esse inter *mentis directionem objectivam & realem*, atque *preparativam & intentionalem*: quæ ista semper ad veritatem tendit, & est rerum ipsarum: hæc ad bene esse cognitionis facit, & est notionum secundarum. Alii, ut Geilfusius in Exercit. acroam. Log. Peripat.: & Scharfius in Theoria sua Transf. pag: 337. docent (b) discrimen no-

tandū esse, inter veritatē sententiarū & *veritatem connexionum*. Veritas sententiarū ipsis est ipsarum rerum veritas, quando sententie & orationes verificantur in ipsis rebus, adeoque dicunt quod res est; ut: Deus est omnipotens. Christus resurrexit. Homo est animal rationale. Quæ veritas vel est *Theologica*, vel *Philosophica*. *Theologica veritas* dicitur, quæ ex revelatione Divina supernaturali, & ex puro fidei principio, habetur; ut: Christus est Servator mundi. *Philosophica veritas* dicitur, quæ habetur per lumen naturæ & per sanam seu rectam rationem. Ut: ignis est levis. Quæ duæ veritates nonnunquam sunt circa unum idemque objectum, prout idem cognosci potest vel sub lumine naturali, vel sub lumine gratiæ supernaturalis. v.g. DEUM esse, Deum esse unum, omnipotentem, justissimum &c. Distinctio vero Veritatis in Theologicam & Philosophicam non adeo de-

desumitur ex ipsis rebus ; alias in infinitum dividenda esset veritas : sed ex modo, motivo, & principio cognoscendi, quod supernaturale. *Veritas connexionum nihil aliud est, quam conveniens terminorum connexio.* Sic dicitur verus Syllogismus, in quo est legitima terminorum dispositio : Sic passim in Logicis est veritas consequentiarum, oppositionum, conversionum, æquipollentiarum &c. Hæc veritas nostræ est considerationis : quia in Logicis docetur, quomodo vera fiat connexio terminorum ad aliquid enunciandum & concludendum &c. Eleganter Augustinus Lib. 2. de Christ. doctr. cap. 32. *Cum ergo sint, inquit, veræ connexiones, non solum verarum sed etiam falsarum sententiarum, facile est veritatem connexionum etiam in scholis illis discere, quæ præter Ecclesiam sunt ; sententiarum autem veritas in sanctis libris Ecclesiasticis investiganda est.*

*Ipſa tamen veritas connexionum non inſtituta, ſed animadverſa eſt, ab hominibus & notata, ut eam poſſint diſcere vel docere. Unde Logica ſuam naſta eſt originem; nam dum viri ſapientes modum cognoscendi veritatem, naturali ductu frequentatum obſervarunt; obſervationeque ſolerti collegerunt, digeſerunt, & poliverunt, peculiarem habitum diſciplinarem ſibi compararunt; quem primitus *Dialecticam*, poſterioribus temporibus *Logicam* appellarunt. Eſtque jam vel *uſualis*, quæ ſola conſuetudine & experientia, ſine præceptis acquiritur. hinc etiam *experimentalis* dicitur; qualem non ſolum ſapientes olim, ante methodicam Logicæ conſtitutionem habuerunt: ſed adhuc dum in multis literatis & illiteratis deprehendimus. Vel *Artificialis*, quæ certis præceptis atque regulis inniſtitur. Eſtque vel *Doctrinalis* ſ. ſyſtematica,*

libro comprehensa; vel *Habitualis*, assidua institutione, crebraque exercitatione acquisita. Quæ vel *Docens* est vel *Utens*. *Docens*, quatenus intellectum instruit de modo cognoscendi veritatem, quæ ratione definiendum, dividendum &c. *Utens*, quatenus secundum istum modum cognoscendi, mens operatur in certa materia. adis Eisslerum. Hæc materia sit jam vel moralis, vel Physica, vel alius alicujus disciplinæ; nam circa id quoque occupatur Logica cum suis instrumentis, applicando ea ad facilitandum, atque tollendum intellectus difficultates atque errores, idque unice propter veritatem: cuius obtinendæ ergo, non tantum adhibet instrumenta formatque notiones secundas, ut his facilitas in legitime concludenda veritate terminetur: sed manu quasi ducit ad veritatem. *Veritas* autem sententiarum, quæ intellectum

cognitione conceptum realium im-
 buit, licet non e Logica discatur
 sed aliunde; hæc tamen ad illam
 reteratur necesse est. *Breviter in*
sententiarum veritate considerantur
 res ipsæ; in *veritate* autem *con-*
nexionum quid sit consequens, quid
 repugnans, quid inconsequens,
 & quæ sunt reliqua. *Illæ* in di-
 sciplinis invenitur realibus; *hec*
 in instrumentali scil. Logica.
 Hanc nos in Logica quærimus;
 scientes eam totam propter hunc
 finem & introductam & excul-
 tam esse: a quo, tanquam ab ipsa
 janua, qui aberrant, eos impingere
 necesse est. Ut loquitur Doct. Danh.
 Epit. Dial. pag. 2. Quod ut fa-
 cilis percipiatur, alii (c) utpo-
 re Iterus in Syn. Phil. rat. pag.
 3. volunt veritatem consideran-
 dam dupliciter vel *principaliter* vel
instrumentaliter. Isto autem mo-
 do ad disciplinas pertinet reales,
 & quidem *formaliter* ad Regi-
 nam

nam disciplinarum Metaphysicam: *materialiter* vero ad disciplinas inferiores, quatenus circa entia vera occupatur. Hoc, ad solam pertinet Logicam, quæ commune veritatis indagandæ instrumentum est: ideoque omnia quæ in Logicis proponuntur, ad unicum illum finem veritatem sc. investigandam diriguntur.

§. 7.

UT dictis lux accedat uberior, jam distincte probabo hunc esse finem Logices adæquatum:

I. Ex ipsa voce Logices, quæ *presse* nihil aliud significat, quam habitum disciplinarem, mentis operationes in cognitione veritatis, dirigentem.

II. E vocibus Synonymicis, quas Logicæ antiquiores addiderant Philosophi, & aperte testantur eam ab ipsis ad veritatis investigationem adhibitam fuisse. Vocarunt autem eam (a) *Dialecticam*,

*habitualiter & laxè acceptam ; pro
 integro sc. habitu, functiones intel-
 lectus in scrutatione veritatis di-
 rigente. (b) Organum, ab officio
 & usu ; quoniam ad veritatis in-
 vestigationem, & ad alias disci-
 plinas parandas, tanquam instru-
 mentum adhibetur, non secus
 atque a Mathematicis line-
 a vel perpendicularum. (c) Μετα-
 δεικνύς ; quia rationem in regia quasi
 via, ne circa veritatem, ad quam
 collimat, abekret, Logica dirigit.
 Quod enim iter facientibus statua mer-
 curialis est, id intellectui veritatem
 sectanti, Logica (d) Παίδεια. q. d.
 disciplinam : quoniam intellectum eru-
 dit, informat ac instituit, quomodo
 verum in rebus venari debeat ac con-
 sequi. (e) Τρόπος ἐπιστήμης modum
 scientiæ ; quia rationem ac modum sub-
 ministrat, quo scientiam obtineamus,
 & ad adyta veritatis, inprofundo la-
 tentis, rite penetremus. Hinc etiam
 Τρόπος ἀληθείας salutatur. (f) Χείρα
 ἴης*

Ἡ φιλοσοφία manum Philosophiæ ;
 quia primitus adinventæ fuit, ut erra-
 bundi per eam ad sapientiam huma-
 nis viribus acquisibilem manu quasi
 duceremur; ad eum modum, quo
 Theleus, per filium Ariadnæum,
 ad vitam, ex suo Labyrintho.
 (g) Τέχνην λόγου, artem rationis aut
 orationis: quia rationem artificiose di-
 rigit in veritatis tum investigatione
 tum manifestatione. (h) Cynosuram
 mentis, oculum veritatis, limam ju-
 dicii, lucem artium, & quæ sunt
 plures id genus appellationes.
 Quod autem Collyrium oculo;
 hoc Logica nostræ rationi præ-
 stat: ut Doctiss. loquitur Sebachi:

III. Ex operationis Subjecto Logica
 immediato seu proximo, quod ad re-
 ctitudinem ab ipsa primo dirigi-
 gitur; suntque cognoscentes opera-
 tiones intellectus; quatenus artifici-
 aliter dirigibiles sunt ad verita-
 tem. Neque enim ullus alius est

habitus disciplinaris; quo mentis actus natura habiles, in cognoscendo diriguntur præter Logicam; omnes enim habitus alii, non tam intellectum in cognoscenda veritate dirigunt, quam ipsa veritate cognita perfundunt.

IV. *Ex objecto Logices mediate seu remoto, principali, rebus scil. cognoscendis, quatenus intentionibus Logicis subsistere possunt, tam quoad materiale quam formale. Objectum materiale sunt res cognoscendæ, puta secundum universam latitudinem suam, sive spectent ad Philosophiam, sive facultates alias; sive sint in certa Categoria, sive non sint. Quippe Logica dirigit intellectum ad veritatem ubique tanquam Catholicum instrumentum cognoscendi. Quamobrem eo usque progredietur, quousque ratio sese suis actibus in cognoscendo diffundit. Objectum formale,*

le, his indigitatur verbis, *quatenus intentionibus Logicis subflare possunt*. Etenim res & conceptus rerum, Logicæ subjiuntur; non qua res & conceptus sunt, sed quatenus aptitudinem habent induendi notiones secundas, quibus cognitioni nostræ succurratur in exquisito veritatis scrutinio. Hinc *Philippus*: in Logica non definiuntur res ipsæ, sed docet illa modum circa res versandi. v. g. Equus, Arbor, Æs, sunt subiectum Logices, quatenus apprehendi possunt sub aliqua notione Logica; nempe tanquam genus, species, subiectum, prædicatum, major, minor & medius terminus &c.

V. *Ex objecto Logices mediato minus principali*; suntque voces, quatenus circa eas, pro rebus rerumque conceptibus substitutas, intellectus cognitio dirigitur. Ut

accurate observat D:n Eiflerus in front: suo Log: confer. sis p. 12. lq.

VI. *Ex ipsa definitione finis*; quæ sic audit: *Finis est causa externa propter quam seu cujus gratia res est.* h. e. finis est ipsum movens, quod efficientem ad agendum impellit, ita quidem, ut omnem suam actionem ad eum consequendum dirigat; idque facit propria sua bonitate seu convenientia, si-ve vera, si-ve apparente, quod in omni fine observare licebit; cum nihil nisi sub ratione boni appetatur. Hic autem finis id agit; ideo namque Logico invigilamus studio, ut præceptis ejus probe imbuti, possimus in omni scibili videre, quid verum, quid falsum sit.

VII. *A requisitis finis*, quæ in hoc perfectissima reperiuntur; sufficiat unicum tantum produxisse; Requiritur a fine ut con-
ci-

ciliet *amabilitatem* mediis ad finem ducentibus, adque eum obtinendum necessariis. Et hoc facit hic finis; quis enim addiscendis vel perdiscendis præceptis & notionibus Logicis, tempus aliquod impenderet, si non crederet eas ad veritatis cognitionem sibi profuturas. Idem de ceteris esto iudicium: potestque super hac re consuli Colleg. Log. Flachl: pag. 15. 43. & 44. ubi pro Veritate Logica, ut fine Logices egregie disserit, *quatenus eadem directive certis differendi mediis investigatur & eruitur*: licet in eo a nobis diversus sit, quod etiam disserere finem Logicæ constituat internum; ut ex sequentibus patefceret.

§. 8.

Sic stabilita thesi nostra, & tempus & instituti ratio postulant, ut occurram adversariis, ne forte

re sua a nobis non esse expugnata castra gloriantur, & triumphum ante victoriam canant. Sed cum varia eaque diversa de fine Logices sint Philosophorum placita, ut *tot* fere de fine utilissimæ hujus disciplinæ jam reperiantur *sententia*, *quot homines*; seu quod idem est; *quot capita*, *tot sensus*. Potiores itaque tantum examinabo sententias, persuasus Principibus debellatis, vulgus facile cessurum. Maxima pars est *Peripateticorum*, qui *Syllogismum* finem Logices constituunt, quasi omnia & singula ejus præcepta ad Syllogismum tendere debeant; non aliter atque omnes lineæ ad centrum in aliquo circulo; ut *Rhegenius* & *Claubergius* loquuntur. Sed medium verius *Syllogismus* est, directum ad finem Logices obtinendum; nec solum hunc intendit Logica, sed etiam enuntiatio

tionem, definitionem, divisionem, demonstrationem, ordinationem, interpretationem, & crisin, prout *absolute* spectantur, ac *independenter* & Syllogismo intervniunt; quoties simpliciter aliquid est enuncian- dum, definiendum, dividendum &c. ut veritas ejus, etiam sine discursu, patefiat. Et quanquam omnia, quæ tractantur in Logica, suo modo possint ad Syllogismum referri: quia tamen singula non ita referuntur, ut alia ratione non tractentur, nisi per essentialem ordinem ad ipsum, utique Syllogismus finis adæquatus Logices haberi nequit. Quod etiam notavit Eislerus. Nec pauci sunt, qui *demonstrationem* finem Logices adæquatum faciunt; nunc quatenus est species Syllogismi materialis; nunc quatenus latius accipitur. Verum eadem hic monenda sunt atque in sententia prio-

ri, quomodocunque vox demonstrationis explicetur.

Quidam Logicæ finem constituunt, cum *Lullio*; invenire *questiones*, una cum mediis ad utriusque tam veri quam falsi confirmationem utilibus. Ast quoniam eadem via ad mendacium ducit, qua ad veritatem, suo e nostris Scholis merito exulare jubetur. Nec enim opus est, ut Medicus artem ægrotandi doceat, aut quis alius modum errandi ei, qui in difficili itinere est constitutus. vid. præfatio ad Lectorem: *Danh: Epit: Dial: præfixa.*

Alii invenire rationes & de inventis judicare; ut *Boëtius*; at partem hæc absolvunt Logices, nec in modo judicandi subsistunt.

Alii ut distinctius procedere videantur, duplicem habere finem Logicam contendunt: internum atque externum. *Finis internus*

non

non ratione causæ, sed vel ordinis, vel subjecti, ex mente illorum est is, qui in potestate est artificis. e. g. domus respectu ædificantis. *Externus* qui est extra potestatem artificis constitutus. Ut conservatio suppellectilis respectu ejus, qui ædificat domum: unde porro inferunt, *bene differere aut syllogismum* esse finem. Logicæ internum, *veritatem* vero externum; dicuntque bene differere atque Syllogismum semper esse in potestate logicæ: veritatem vero non. Ast observatis iis, quæ jam ante sunt notata, id satis validum non esse, patet ex eo solo, quod veritas, de qua hic sermo est, identificetur cum conclusione vera, quæ necessario ex bene differendo aut Syllogismo sequitur. Ideoq; Doct. Friedm. Bechman: Instit: Logicæ pag. 6. hanc rejicit sententiam; sic scribens. *Excluditur autem & ab hoc loco abesse jubetur sententia illorum, qui statuunt*

Logica finem internum esse Syllogismum, externum vero veritatem. Nam duo hæc simul consistere non possunt. Sensus autem adductæ sententiæ est, Syllogismum esse in potestate; veritatem vero non esse in potestate Logici, adeoque illum internum; hanc vero externam esse finem. Not. 2. quod per veritatem, quæ dicitur esse finis externus, intelligatur nihil aliud, quam conclusio vera. 3. not: quod, qui in potestate habet Syllogismum, is quoque in potestate habeat conclusionem. Hisce præmissis facile patet, quod si Syllogismus est finis internus & in potestate Logici, etiam veritas seu conclusio vera sit in potestate Logici, & consequenter non externus sed internus finis, quia qui in potestate habet Syllogismum, non potest non in potestate quoque habere conclusionem.

§. 9.

NE autem in voce differere quodam causæ suæ jam collapsæ, quærant patrocinium; dicentes le
in

in latiori significatione accipere vocem *differere*, subque ea comprehendere omne id, quod beatus Thuronius, & ex eo Flachsenius in Colleg. Log: pag. 14. prolixè exposuit. Nim: I. Argumenta ad quodvis thema propositum ostendendum, declarandum, confirmandum, confutandum, aut amplificandum promptè ac convenienter excogitare. 2. Accuratas rerum definitiones, distributiones, & proprietatum explanationes tradere. 3. Quævis argumenta aptè disponere: h. e. rite enuntiare in axioma, concludere in Syllogismo, in ordinem redigere methodo. 4. Ex singularibus universalia, & vicissim ex universalibus singularia, semperq; ex principiis & natura notioribus ignotiora colligere. 5. Quoslibet tractatus & aliorum scripta in sua principia resolvere, inq; iis veritatem vel falsitatem enuntiationum, consequentiam & inconsequentiam argumentationum, itemque ordinem aut confusionem expedite dijudicare.

dicare. 6. Denique in colloquiis & disputationibus de una quaque re verbo se disputare Respondemus: citato loco 1. vocis differere significationem latius extendi, quam unquam liquido ex probatis monstrari possit auctoribus; ideoq; 2. verbum differere, neq; formam neq; finem Logicæ commodè satis exprimere; utpote quod ex usu recepto apud probatos auctores, nihil in hoc passu magis valet, quam disputare, seu verbis cum alio contendere, cum tamen multo plura ad has partes requirantur. Quocirca statuerem ego, si quis omnino duplicem finem Logices exposcere velit; finem esse vel ultimum vel intermedium. Ultimum cognitionem veritatis firmam vel infirmam. Intermediū bene uti sua ratione, seu recte ratiocinari, cum per verbum ratiocinari longe clarius & commodius forma & finis Logices exprimi possint, & latioris sit significationis quam differere; ut: Dietericus, Claubergius, Clerio

ricus, Rhegenius, aliiq̃ notant. Ratio-
cinando namq̃ seu ratione recte u-
tendo, veritatem, multo quam dis-
serendo seu disputando facilius, as-
sequi atque e profundo latentem
producere possumus. Vel potius:
ostendere planam ac certam recte ratio-
cinandi viam; ut loquitur Sperlett.
ceu quod eodem recidit: dirigerera-
tionem & argumentationes nostras, ne
in veritate investiganda, confirman-
da, & exponenda hallucinemur; ut
ex Clariss. Aurivil: argumentatur
Boëtius. Junctim E. statimur finē
Logices, esse bene ratiocinando verita-
tem cognoscere: Vel potius veritatem,
ut sæpius innuimus, in actu directivo:
nam cum veritas sit proprius scien-
tiarum scopus: Logice vero hoc si-
bi proponit ut modum sciamus, quo
certius ac facilius verum perspicitur
atq̃ docetur: ut acute docet Vossius
in de Log. N. & G. p. 10. Veritatem
itaq̃ finem esse Logices, quis non
videt, quatenus hanc intendit asse-
qui,

qui, & in id incumbit, ut instrumentis a te fabricatis rectificetur intellectus occæcatus, eumq; ad cognitionem veritatis perducatur. Tale namque studio Logico addicēti quærimus instrumentum, quod serviat nobis ad erudendam & dijudicandam in rebus obscuris veritatem, ut inquit Matth. Flacius L. I. Log. Gen. p. 3. Quod præstat Logica; ut omnino Logicæ optime conveniant verba illa Senecæ Ep. LXXXVIII.

Præfert lumen, per quod acies dirigatur ad verum.

Hæc enim lumen præfert intellectui tum nostro, tum alieno. Primario quidem proprio; secundario autem alieno. Quia prius nobis proponimus, ut ipsi rem videamus, posterius, ut apte alteri exponamus.

§. 10.

ET cum hæc prolixius efferre, & instituti ratio & res angusta domi verent, totum hunc discursum verbis beati Doctoris Danh. Epit. Dial. p. 2. claudio. Sic autem ille:

veri-

Veritas, inquit, in aëtu directivo est fi-
nis Logice, est lydius lapis, ad quem Lo-
gica aliorum examinari debent. Quæ-
cunque enim Logica id non præstat, ut ea
ex asse cognita adjutus possit in omni ci-
bili videre, quid ita verum quid falsum
sit, Logica non est, nisi ὁποῦνως seu equi-
voce. Addo tantum coronidis loco
verba toto orbe etiam post fata Ce-
leberrimi Morhofii ex lib. II. Polyh.
cap. 4. p. m. 340. Perlustremus, inquit,
omnem illum Philosophie orbem, invenie-
mus illic disciplinam, quæ rationem ipsam
in ordinem redigit. Logices vel Dialecti-
ces nomine salutatam. Quod si ergo ve-
rum est, in illis, quæ rationis sunt, occu-
pari hanc disciplinam; præcipuam illam
rationis partem, quæ in judicio consistit,
omnino illa comprehendere debet, ac instru-
menta omni scientiarum generi apta fa-
bricare. Quare & merito ὀργάνον &
Τρόπος ἐπισήµης appellatur, & quanta
fieri potest cura, non leviter ac perfun-
ctorie, disciplina illa excolenda est. Verum
si quod res est, dicendum est, plerique ita
in

in his studiis versantur, ut, cui fini inventa sint, parum carent. Nam contenti rerum & notionum summis generibus, & Syllogismorum tenui artificio, parum de usu ipso solliciti sunt: ut

Si quis emat citbaras, emptas componat in unum,

Nec studio citbaræ, nec Musæ deditus ulli.

Cum enim ad usum pertineat tota hæc disciplina, atque adeo instrumentum vocetur, longe major ejus usus est, latiusque se diffundit, quam multi opinantur: ut proinde in contemplatione hujus instrumenti subsistere ineptum sit; nisi & ipsi applicemus rebus, quibus applicari potest ac debet. Et cit. l. c. ll. p. m. 456. Litem patet Divine hujus scientiæ usus: neque Categoriarum numero, vel nuda Syllogismorum fabrica tantum definitur. Hisce

Benedictus sit DEUS Veritatis!

Ad

Pereximium & Literatissimum

D: m I S A A C U M
R O T H O V I U M,

Differtationis hujus Auctorem
Et Respondentem Acutissimum.

S Tupeſcimus ne rite nunc intime
Comes ?

Logiceſ es ultor, indolem bonam
indicas :

Statutum ades verum. Gemet ca-
chinnando

Maligna præcipitantia , ſoboles
lervæ.

Sed allubeſcit & placet ISAACO
Tibi hoc :

Obſequium amicos , veritas odium parit.

Ita efficaciẽ vindicas ſcientiam
Prudens, & animi ſic opus laudabile

Defendiſ; ego plaudens dedi ſignum
in manu.

GAB. FORTELIUS. Fil.

Eidem.

Post rigidi sævos belli dirosque furores,
Post almae partas jamque quietis oper:
Postque repurgato tot tristia nubila cælo,
Cum revolat Pbæbi turba fugata
domos.

Ex nostro primus populo mox scandis
amice

Pulpita Pierii deveneranda chori.
Ingenii cultas prodentem noverat artes,
Et tacito dixit talia verba sono:

Uti fuit hic nostra pretium non vile co-
rone,

Sic quoque pro meritis premia digna
feret.

Dixit & in plausus abiit: ter trina so-
rorum

Inde sibi properant numina fecta
dare.

C. INDREN.

Sat. Fen.

Eidem

Sic iter ad campos Iophiæ ten-
tare licebit,

Ut pateant tandem pulpita
Pieridum.

Tu Logicæ finem calamo jam
pingis acuto,

Tu verum profers, Frater
amande mihi.

Perge bonis avibus verum
monstrare; benigna

Praemia promeritis, magnus
Apollo parat.

*Fraterni affectus
contestandi ergo,*

C. ROTHOVIVS.

Sar. Finl.

Eidem.

Dum Logicæ finem monstras ce-
lebrande ROTHOVI,
Et verum e latebris rite redire
jubes.

Laudaris cunctis quotquot te san-
guine tangunt.

Est gratum doctis hoc opus ec-
ce! viris.

Ex votis cedant, voveo, conanima
pulchra,

Prospera quæque tuis apprecor
& studiis.

Quæ remoratus erat Martis furor
ille funestus,

Jam simul erumpunt, moxque
venusta parent.

Aurea Ti Vates promittunt præ-
mia certi,

Quæ tibi pro meritis magnus
Apollo dabit.

*Hæc pauca officii declarandi
causa adjecit,*

GUSTAV. POLVIANDER.

Nic. Filius.